

АНТРОПОЦЕН:

*Есета за човешкото
въздействие върху Земята*

Джон Грийн

Превод от английски език
Иван Златарски

Анишър
ЕГМОНТ

Анишър

Книгата се издава под това лого, запазена марка на ЕГМОНТ.

Всички права запазени. Нито книгата като цяло, нито части от нея могат да бъдат възпроизведени под каквато и да е форма.

Оригинално заглавие: *The Anthropocene Reviewed*

Copyright © 2021 by John Green

“who are you, little i” on page 97 Copyright © 1963, 1991 by the Trustees for the E. E. Cummings Trust, from Complete Poems: 1904–1962 by E. E. Cummings, edited by George J. Firmage. Used by permission of Liveright Publishing Corporation.

“The Hope” on page 137 : from The Poems of Emily Dickinson, Reading Edition, edited by Ralph W. Franklin Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, Copyright © 1998, 1999 by the President and Fellows of Harvard College. Copyright © 1951, 1955, 1979, 1983 by the President and Fellows of Harvard College.

August Sander, Young Farmers, 1914 (gelatin silver print, 23.3 × 17 cm) on page 262 © Die Photographische Sammlung / SK Stiftung Kultur – August Sander Archiv, Cologne / ARS, NY 2021. Image courtesy of The J. Paul Getty Museum, Los Angeles © J. Paul Getty Trust.

Photographs of Otto Krieger and August Klein on pages 266 and 268 © Reinhard Pabst, Montabaur (Germany) All rights reserved.

This edition published by arrangement with Dutton, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC

Превод Иван Златарски

© Егмонт България, 2022

Редактор Ваня Петкова

Коректор Таня Симеонова

Предпечат Ваня Димитровска

Издава „Егмонт България“ ЕАД

1142 София, ул. „Фритьоф Хансен“ 9

www.egmontbulgaria.com

Отпечатано в „Инвестпрес“ АД, София, 2022

Тираж: 1500 бр.

ISBN 978-954-27-2762-0

*На моите приятели, колеги и спътници
Росиана Холс Рохас и Стан Мълър*

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	7
„Никога няма да вървиш сам“.....	14
Темпоралният интервал на човечеството.....	18
Халеевата комета.....	27
Способността ни да се удивляваме.....	33
Рисунките в пещерата Ласко.....	38
Стикери „Изтрий и помириши“.....	44
„Диетичният др Пепър“.....	49
Велосирапторите.....	53
Канадските гъски.....	57
Плюшените мечета.....	61
„Залата на президентите“.....	66
Климатиците.....	70
<i>Staphylococcus aureus</i>	76
Интернет.....	82
Академичен десетобой.....	86
Залези.....	91
Изпълнението на Йежи Дудек на 25 май 2005 година.....	96
„Пингвините от Мадагаскар“.....	102
„Пигли Уигли“.....	106
Състезанието по ядене на хотдог на „Нейтънс Феймъс“.....	112
Си Ен Ен.....	117

„Харви“	123
„Препариране“	128
<i>Auld Lang Syne</i>	133
Гугълиране на непознати	141
Индианаполис	146
Ливадна метлица	151
Петстотинте мили на Индианаполис	155
„Монополи“	160
„Супер Марио Карт“	165
Солните полета при Бонвил	169
Кръговете на Хироюки Дои	174
Шепнене	178
Вирусен менингит	181
Чума	186
Зимен микс	195
Хотдозите на „Пайяринс Бесту Пилсур“	202
Приложението Notes	209
Mountain Goats	215
Клавиатурата <i>QWERTY</i>	217
Най-голямата топка боя на света	222
Чинари	227
„Нов партньор“	232
„Трима фермери на път за танци“	237
Послепис	244
Признателност	247
Бележки	249
Послепис	271

УВОД

РОМАНЪТ МИ „КОСТЕНУРКИ ДО БЕЗКРАЯ“ беше публикуван през 2017 г. и след като прекарах четири месеца в обиколка за промотиране на книгата, се върнах у дома в Индианаполис и прокарах пътека между къщичката на дърво за децата ми и малката стая, в която с жена ми често работим – стая, която в зависимост от светогледа ти е или кабинет, или работилница.

Не говоря за метафорична пътека. Беше си истинска пътека в гората и за да я прокарам, се наложи да разчистя десетки храсти орлов нокът, обрали из голяма част от Централна Индиана, да изкопая английската върба, завзела цялото пространство, да застеля пътеката с дървени стърготини и да я очертая с тухли. Занимавах се с нея десет-дванайсет часа на ден, пет или шест дни в седмицата в продължение на цял месец. Когато накрая я завърших, засякох си времето за извървяване на пътя от кабинета ни до къщичката на дървото. Петдесет и осем секунди. Беше ми отнело месец да построя пътека за петдесет и осем секунди в гората.

Седмица след приключването на пътеката ровех в някакво чекмедже за балсам за устни „ЧапСтик“, когато изведнъж, без никакво предупреждение, загубих равновесие. Светът около мен се завъртя. Внезапно се превърнах в много малка лодка в много бурно море. Очите в очните ми ябълки заиграха и започнах да повръщам. Мигом ме закараха в болница, но седмици наред светът около мен не спря да се върти. В крайна сметка ме диагностицираха с *labyrinthitis* – заболяване на вътрешното ухо с чудесно звучно име, което обаче си остава определено неприятно преживяване.

Възстановяването означаваше седмици на легло, без четене, гледане на телевизия или игра с децата ми. Имах на разположение единствено

мислите си, които понякога ръмяха от сънливо небе, а друг път ме докарваха до паника с настойчивостта и вездесъщиято си. През тези дълги, застинали дни съзнанието ми бродеше навсякъде, сновейки из миналото ми.

Веднъж попитали писателката Алегра Гудман: „Кой бихте искали да напише историята на живота ви?“. Тя отговорила: „Май си я пиша сама, но понеже съм романист, всичко е кодирано“. Аз обаче бях започнал да усещам, като че ли някои хора мислеха, че знаят моя код. Те бяха склонни да приемат, че споделям възгледите на героите си от романите ми, и дори ме питаха дали аз съм героят. Един известен интервюиращ даже ме попита дали и аз, като разказвача в „Костенурки до безкрая“, получавам панически атаки, докато се целувам.

Сам бях си изпросил подобни въпроси, като бях водил публичен живот на психически болен човек, но все пак да говоря за себе си в контекста на художествена измислица, бе започнало да ме изморява и в известна степен да ме дестабилизира. Казах на интервюиращия, че не, не изпитвам тревога, докато се целувам, но наистина получавам панически атаки и те са силно плашещи. И докато обяснявах, почувствах се някак отделен от себе си – сякаш част от съзнанието ми не бе моя и аз продавах или отдавах под наем нещо свое в замяна на сносен имидж в пресата.

И докато се възстановявах от *labyrinthitis*-а, осъзнах, че повече не искам да пиша кодирано.

През 2000 г. работих няколко месеца като курсант капелан в детска болница. По онова време учех в духовна академия с идеята да стана епископален свещеник, но преживяното в болницата ме разубеди. Не можах да понеса мъката, с която се сблъсках там. И продължавам да не мога. Вместо да се върна в духовната академия, се пренесох в Чикаго. Започнах да работя като машинописец в агенции за временно трудоустrojване, докато не намерих работа като оператор за въвеждане на данни

в списание „Буклист“ – двуседмичник, публикуващ рецензии на книги.

Няколко месеца по-късно получих първия си шанс да рецензирам книга, след като една от редакторките ме попита дали харесвам романи с любовна тематика. Уверих я, че ги обожавам, и тя ми даде роман, чието действие се разгръщаше в Лондон през XVII век. През следващите пет години рецензирах стотици книги за „Буклист“ – от такива с картинки за Буда до поетични сборници – и междуременно бях запленил от формата на рецензията. Рецензиите на „Буклист“ бяха ограничени до сто седемдесет и пет думи, което натоварваше всяко изречение с множество функции. Всяка рецензия трябваше да представи книгата, докато я анализира. Complimentите трябваше да съжителстват с резервираните уговорки.

В „Буклист“ рецензиите не включват оценки по петстепенната ска̀ла. Нужно ли е? Със сто седемдесет и пет думи можеш да съобщиш на потенциалните читатели много повече, отколкото някакво число би могло да им каже. Петстепенната ска̀ла се използва за критически анализи от едва няколко десетилетия. Макар да се прилагаше от филмовата критика още от 1950-те, нейната употреба за сравнение на рейтинга на хотелите стана факт едва през 1979 г., а широкото ѝ приложение за книгите започна, след като „Амазон“ въведе отзивите от потребители.

Петстепенната ска̀ла не съществува заради хората, тя е нужна на системите за агрегиране на данни и точно поради тази причина се превърна в стандарт едва след встъпването в ерата на интернет. Изкуственият интелект трудно може да прави заключения за качеството на една книга по рецензия от сто седемдесет и пет думи, докато оценката с една до пет звезди е идеална за него.

Изкушаващо е да използвам *labyrinthitis*-а като метафора: в живота ми е липсвал баланс и затова съм бил наказан с нарушаване на баланса. Прекарал бях месец в начертаване на права пътека само за да ми бъде казано, че животът никога не е съчетание от прости пътеки, а от главозамайващи лабиринти, преплетени един с друг. Дори в този момент

структурирам настоящия увод като лабиринт и се връщам към места, които смятах, че отдавна съм загърбил.

Но символиката на тази клинична патология е точно онова, срещу което съм се опитал да пиша в „Костенурки до безкрая“ и „Вината в нашите звезди“, където се надявам, че поне ОКР* и ракът са показани не като битки, които трябва да бъдат спечелени, или като символични проявления на личностни недъзи или нещо подобно, а като болести, с които трябва да съжителстваме по възможно най-добрия начин. Аз не заболях от *labyrinthitis*, понеже вселената е пожелала да ми даде урок за баланса. И затова се опитах да го преболедам възможно най-достойно. След шест седмици вече се чувствах по-добре, макар все още да получавам пристъпи на световъртеж, които ме ужасяват. Вече знам с цялото си същество по един нов за мен начин, че съзнанието е временно и безценно. Никаква метафора не е да се каже, че човешкият живот е едно изпълнение на цирковия трапец.

Докато състоянието ми се подобряваше, се питах какво да правя с останалия ми живот. Възобнових заснемането на видеоклипове всеки вторник, както и на седмичния подкаст с брат ми, но не пишех. Онази есен и зима бяха най-дългият период от четиринайсетгодишната ми възраст насам, през който не бях писал за публика. Предполагам, че писането ми липсваше, но така, както ти липсва някой, когото си обичал.

Напуснах „Буклист“ и Чикаго през 2005 г., тъй като жена ми Сара започна да следва в Ню Йорк. Когато се дипломира, отидохме в Индианаполис, където тя стана куратор на съвременно изкуство в Музея на изкуството. И оттогава живеем тук.

Докато бях в „Буклист“, четох толкова много, че вече не си спомням къде се натъкнах на думата „антропоцен“, но трябва да е било около 2002 година. Антропоценът се предлага като название на настоящата геоложка епоха, през която хората преобразуват планетата и нейното биоразнообразие. Нищо не е по-човешко от това да се възвеличава

* Обесивно-компусивно разстройство. – Бел. прев.

човекът, но ние наистина сме страхотна сила на Земята през XXI век.

Брат ми Ханк, който започна професионалната си кариера като биохимик, веднъж ми го обясни така: „Като човек – каза ми той – най-големият ти проблем са другите хора. Ти си уязвим от тях и зависиш от тях. Но представи си, че си река, пустиня или полярна мечка през XXI век. Най-големият ти проблем *продължават да са хората*. И ти продължаваш да си уязвим от тях и да зависиш от тях“.

Ханк беше с мен по време на обиколката за представянето на книгата ми през 2017 г. и за да убием малко време през дългите преходи от град към град, ние се опитвахме да се „надцакаме“ с най-абсурдната потребителска *Google* оценка за местата, през които минавахме. Някой на име „Лукас“ например беше дал на Националния парк „Бедландс“ една звезда. „Няма достатъчно планини“, бе написал той.

През годините, след като вече бях работил като рецензент на книги, всички бяха започнали да „рецензират“ и всичко се беше превърнало в обект на рецензии. Петстепенната ска̀ла се прилагаше не само за книги и филми, но и за обществени тоалетни и сватбени фотографии. Лекарството, което вземам за моето ОКР, има повече от хиляда и сто оценки на сайта *Drugs.com* със средна стойност 3,8. Една сцена във филмовата адаптация на книгата ми „Вината в нашите звезди“ е заснета на пейка в Амстердам. Тази пейка сега е обект на стотици мнения в *Google*. (Любимата ми оценка е от три звезди, а отзивът към нея е „Това е пейка“.)

Докато с Ханк се дивяхме на внезапната вездесъщност на рецензирането по петстепенната ска̀ла, му казах, че преди години ме е споходила идеята да напиша рецензия за канадските гъски. „Anthropocene... REVIEWED“, каза Ханк.

Всъщност наистина съм написал някои от рецензиите си през 2014 г. – онази за гъските и една за „Диетичният др Пепър“. В началото на 2018 г. ги изпратих на Сара и я помолих за мнението ѝ.

Когато рецензирах книги, в рецензиите ми не присъстваше „аз“. Представях себе си като незаинтересован наблюдател, пишещ някъде свише. Ранните ми рецензии за „Диетичният др Пепър“ и канадските гъски бяха написани по подобен начин от трето лице, единствено число, характерни за всезнаещия разказвач. След като ги прочете, Сара из-

тъкна, че в антропоцена нямамо незаинтересовани наблюдатели – там имало само участници. Обясни ми, че когато хората пишели рецензии, всъщност пишели нещо като мемоари: „Ето моите впечатления, когато се храних в този ресторант или когато ме подстригнаха в онази бръснарница“. Бях написал хиляда и петстотин думи за „Диетичният др Пепър“, без нито веднъж да спомена за пристрастеността си и дълбоко личната си любов към „Диетичният др Пепър“.

Горе-долу по същото време, докато възвръщах усещането си за равновесие, препрочетох труда на моята приятелка и наставница Ейми Краус Розентал, починала няколко месеца преди това. Веднъж тя бе написала: „На всеки, опитващ се да разбере какво да прави с живота си: ОБЪРНИ ВНИМАНИЕ НА ТОВА, НА КОЕТО ОБРЪЩАШ ВНИМАНИЕ. Това е горе-долу цялата информация, която ти е нужна“. Моето внимание бе толкова надробено, светът ми бе станал така непоносимо огушителен, че не обръщах внимание на онова, на което обръщах внимание. Но когато „вках“ и себе си в рецензиите, както бе предложила Сара, изведнъж от години насам се почувствах като че ли се опитвам да обръщам внимание на онова, на което обръщах внимание.

Тази книга започна като подкаст, в който се стремях да обрисувам някои преживени от мен противоречия на човешкия живот – как можем да сме толкова състрадателни и толкова жестоки, толкова настойчиви и толкова податливи на бързо отчаяние. Но най-вече исках да разбера противоречието на човешката сила: ние сме едновременно ужасно силни и недостатъчно силни. Достатъчно силни сме да преобразим радикално земния климат и биоразнообразието, но недостатъчно силни да изберем как точно да го сторим. Ние сме толкова силни, че вече излязохме от атмосферата на нашата собствена планета. Но не сме достатъчно силни да извадим от страдание любимите ни същества.

Исках също така да напиша за някои от местата, където незначителният ми живот се бе сблъскал с могъщите сили на антропоцена. В началото на 2020 г., след две години писане в подкаста, се появи една изклю-

чително мощна сила – новият коронавирус. И тогава започнах да пиша за единственото нещо, за което можех да пиша. Насред кризата – а аз пиша това през април 2021 г. и сме точно в разгара ѝ – намирам много страх и горест. Но също така виждам човешки същества, работещи заедно, за да споделят и разпределят колективно наученото, виждам хора, работещи съвместно, за да помогнат на болните и уязвимите. Дори изолирани, ние сме свързани. Както ми каза Сара – няма наблюдатели, само участници.

В края на живота си великият автор и илюстратор Морис Сендак казал в шоуто „Свеж въздух“ на Ен Пи Ар: „Плача много, понеже ми липсват хората. Плача много, защото те умират, а аз не мога да ги спра. Те ме напускат, а аз ги обичам още повече“.

И добавил: „Откривам с остаряването, че съм влюбен в света“.

Отне ми целия ми живот досега да се влюбя в света, но започнах да го усещам през последните една-две години. Да се влюбиш в света, не е да игнорираш или да не забележиш страданието – на хората и другото. Поне за мен – да се влюбиш в света, означава да вдигнеш поглед към нощното небе и да усетиш как съзнанието ти се разтваря в красотата на далечните звезди. Това е да вземеш в ръце децата си, когато плачат, и да видиш разделяването на чинарите през юни. Когато гърдите ме заболяват, когато гърлото ми се стегне и когато очите ми се насълзят, искам някак да престана да чувствам. Искам да се отместя с ирония или по някакъв друг начин, който би ми помогнал да не чувствам пряко. Всички знаем как завършва любовта. Но въпреки това аз искам да се влюбя в света и да го оставя да ме разчупи. Искам да почувствам каквото има да се чувства, докато ме има.

Сендак завърши онова свое интервю с последните си думи, които някога бе изричал пред публика: „Живейте живота си. Живейте живота си. Живейте живота си“.

Ето моя опит да го направя.